

לעבדך באמת

לדמותו ולדרכו של הרב יהודה עמיטל

עורכים

ראובן ציגלר וראובן גפני

||| תוכן העניינים

א	בפתח הספר
ג	אבני דרך בחייו ובפועלו של הרב יהודה עמיטל

ראש הישיבה

3	חתן התורה הרב אהרן ליכטנשטיין
7	אין לפחד אלא מהקב"ה הרב יעקב מדן
15	יראתי בפצותי פי הרב ברוך גיגי
21	גברא דלא מסתפינא מיניה הרב בנימין תבורי
27	העונה לחש הרב יעקב פישר
33	מה זה 'בחור ישיבה'? הרב יואל בן נון
39	"איני יודע אם אני ראוי" הרב חנן פורת
43	זכיתי אסתי רוזנברג
47	הישיבה, הספרייה וחזונו של הרב עמיטל אהרן ביג'ל ודבורה רחמני
53	"את נשארתי בישיבה!" שוש טל

דרכו החינוכית

59	על גדלות וחינוך הרב הלל רחמני
65	חיים לכתחילה הרב עוזיאל פרידליך
69	מתן בסתר הרב שלמה לוי

75.....	"טוב לי" מול "כפה עליהם" הרב יובל שרלו
83.....	הומור ואמת בעבודת ה' הרב מרדכי פרידמן
85.....	איש אשר רוח בו הרב מאיר אליהו ליכטנשטיין
93.....	בינו שנות דור ודור הרב ראובן ציגלר
101.....	א"ב של איש חינוך ד"ר צבי צמרת
105.....	איש אמת, תורת אמת הרב ירמי סטביסקי
109.....	האיש אשר קנה המידה בידו אורי עופרן
113.....	כנגד ארבעה בנים דיברה תורה ד"ר בני גזונדהייט
121.....	שיודע לשאול ד"ר יהודה פרנקל

למדן ופוסק

127... ..	בין שני הרים: עולמו הלימודי של הרב עמיטל הרב משה ליכטנשטיין
137.....	הרב עמיטל כפוסק הלכה הרב שמואל דוד
143.....	דרך פסיקתו של הרב עמיטל הרב יוסף צבי רימון
155.....	גדול בתורה ובהבנת הלב הרב שמואל ריינר

הגות וערכים

161.....	הלגיטימציה לאנושיות הרב אמנון בזק
169.....	הלכה, מוסר טבעי ולאומיות הרב ד"ר יצחק ברנד
177.....	אמנות האמונה פרופ' דוד גליקסברג
183.....	להגדיל תורה הרב בני להמן
195.....	נאמנות ותעוזה ד"ר יהודה מירסקי
203.....	קושטא קאי הרב חיים נבון
209.....	בן תורה שהוא בן אדם הרב ד"ר קלמן נוימן

בניו וביתו אחריו

219.....	דברי הספד בלוויית אבי מורי הכ"מ הרב יואל עמיטל
225.....	נתמלא העולם בשמים הרב שלמה ברין
229.....	דברי פרידה מאבא דבורי קרש

- 231..... נפשי יצאה בדברו, בקשתיהו ולא מצאתיהו הרב יהודה גלעד
- 237..... אבא אישי ואבא ציבורי טליה ברין
- 241..... ימים אחרונים ד"ר שלמה ישי

שותפים לדרך

- 247..... אחי, אחי הרב אהרן ליכטנשטיין
- 251..... איש החזון והמעשה משה מושקוביץ
- 255..... המחויבות המתמדת הרב מאיר שלזינגר
- 261..... שני אישים, שני עולמות פרופ' יוחנן ברויאר

מנהיגות ציבורית

- 269..... שהאחדות הייתה בנפשו שמעון פרס
- 273..... משנתו הציבורית של הרב עמיטל הרב ד"ר דניאל טרופר
- 285..... לקיים לנו חכמי ישראל פרופ' משה בר־אשר
- 293..... שיעור בחיי המעשה אברומי ישי

השפעה רחבה

- 301..... שר וגדול נפל בישראל הרב אליהו בקשי דורון
- 307..... לבנות אומה של אנשי קודש הרב שלמה אבינר
- 309..... יהודי מול דיוקנו של רמברנדט חיים באר
- 313..... אדם מלא קסם, אדמו"ר בלי חצר הרב יאיר דרייפוס
- 319..... כך מצאתי לי רב הרב ד"ר בני לאו
- 323..... מקים עולה של תורה הרב אליעזר מלמד
- 327..... שלוש שיחות טלפון של הרב עמיטל הרב חיים סבתו

עם תלמידיו הלוחמים

- 331..... משען ומבטח לשכולים הרב אהרן ליכטנשטיין
- 337..... ספרא וסייפא ידעיה הכהן
- 341..... ראש ישיבה, לב אנושי אורית אבנרי

345..... שירות בצה"ל במשנתו של הרב עמיטל ד"ר אהרן ארנד

מעורב בדעת עם הבריות

355..... גדול בענוה הרב איסר קלונסקי

363..... הוא זיוה, הוא הדרה מרדכי קורן

365..... זאת תורת האדם ד"ר אביעד הכהן

375..... כל החבורה כולה ד"ר שלמה ישי

379..... המעביר בניו ראובן גפני

383..... ראש הישיבה של ה'בעלי בתים' הרב יאיר יניב

ולפני ה' ישפך שיחו

387..... לשמוע אל הרינה ואל התפילה עמרם ינאי

393..... שנה אחרונה של תפילות שבת בבית הרב הרב שאול ויזר

חתימה

399..... אחד היה הרב עמיטל הרב משה ליכטנשטיין

ראש הישיבה

חַתַּן הַתּוֹרָה

הרב אהרן ליכטנשטיין

מי הוא הרב עמיטל? במרוצת השנים אמנם מילא תפקידים חשובים במערכות תורניות שונות – ברם לא עליהם אני תוהה. אני שואל מהם אותם כוחות נפש, מהם אותם תכנים, מהו אותו אוצר של בינה, חכמה, רגש ותבונה האצור בתוכו, זה שאפשר לו להיחלץ מעידן של משבר, להיקרא לדגל ולבנות ישיבה גדולה המשפיעה גם מחוץ לכתליה?

הרב עמיטל הוא אדם מלא תחושה של אחריות – אחריות היסטורית, חברתית, דתית ואישית. הוא דואג לא רק לעבודת ה' בפועלו האישי ובמסגרת הישיבה, אלא, מעבר לכל, למשימה החשובה של מניעת חילול שם שמיים בעולם. או נאמר בצורה יותר חיובית: הוא עוסק כל העת בקידוש שם שמיים. זאת, לא במובן הזול יחסית של השקעת מאמץ כביר, כדי שתהיה לקב"ה 'תקשורת' טובה ונוחה, אלא קידוש שם שמיים בעמל רב, המיועד לשיפור ושיפוץ מעמד הקב"ה עלי אדמות; לקבע, בצורה חיה ותוססת, את אותה התגלות שהקב"ה התגלה בה לעולם. חז"ל הרי אומרים לנו שכל זמן שזרעו של עמלק שולט בעולם, במידה מסוימת אין שם ה' שלם ואין כסאו שלם (תנחומא, כי תצא, יא). הרב עמיטל קיבל על עצמו משימה נשגבה, לשאוף שהשם יהיה שלם והכסא שלם. אם היה צורך להתבטא בחרפות ולומר דברים שלא מצאו חן בעיני אחרים, הייתה לו האחריות והיה לו האומץ לדאוג לשם ולכיסא, גם אם הדבר לעתים היה קשה לו.

זאת, באשר למשימות שהרב עמיטל לקח על עצמו. אולם מעבר למשימות אומר עוד כמה דברים על אופיו, ובמיוחד על קווי אופי שלו שאפיינו וכיוונו את דרך הישיבה. במידה מסוימת, שתי נטיות נפגשו בנפשו של הרב עמיטל. אלו נטיות שונות, אך לא

הרב אהרן ליכטנשטיין, שותפו של הרב עמיטל בהנהגת הישיבה ובעיצוב דרכה במשך כארבעים שנה, הוא ראש ישיבת הר עציון.
דברים אלו נאמרו בדינר לכבוד ישיבת הר עציון, ניסן תש"ע.

מנוגדות – ודווקא מתוך היותן כאלה נתנו לו כוחות לפעול, לחשוב, לחזות ולבנות. באילו כוחות מדובר?

מחד, יש בו ברב נימה אקלקטית: איסוף ושיזור של כמה מרכיבים וכמה תכנים, שהתגלגלו לפתחו אם באקראי מבחינת הבית בו גדל והמדינה בה גדל, ואם מתוך תכנון שקיבל על עצמו במרץ ובתקווה. מצד אחד, הייתה בו נפש חסידית, עמוקה ולוהטת; מצד שני הוא ליטאי מובהק. ולא סתם ליטאי שנולד בליטא, אלא ליטאי שבלב לבה של הונגריה חיפש רב ליטאי. בשביל זה צריך להיות ליטאי בעומק!

מאידך, הרב עמיטל משלב בין מגמות שונות ויוצר מהן שלמות. הוא אדם בעל תודעה היסטורית עמוקה, מושתתת על דאגה למלכות שמיים; ומצד שני, לא פסק גרסא מפומיה. הוא פועל מתוך תחושה של "והארץ נתן לבני אדם" על רבדיה והיבטיה, לא חלילה על חשבון הקב"ה, אלא מתוך אמונה שזה מקדם גם את האינטרס של הקב"ה. נתינת הארץ לבני אדם היא שממלאת את אותה ארץ תוכן של מלכות שמיים. זה חלק מרכזי מתפיסתו והשקפותיו.

צד נוסף באישיותו היא נימה של זהירות, של שאיפה ממושמעת, תוך כדי פועלו, יצירתו ועשייתו. דבר זה השפיע מאוד עליו כאדם, שכאמור מצד אחד אסף וחיבר, ומצד שני דאג לאינטגרציה מקסימלית, שבה כל מרכיב שומר על עצמאותו, והמערכת נמצאת שלמה לחלוטין.

בהיותו אדם המצרף אקלקטיקה ואינטגרציה, איסוף והשלמה, הרב עמיטל הוא זה שהביא לישיבת הר עציון את האווירה רבת האנפין. מבנה הישיבה מתגלם בהשקפות שהרב עמיטל ביסס ופיתח בישיבה, וגם בפעלו מתוך ומחוץ לישיבה. ביטוי מובהק לכך הוא כמובן עצם מבנה ההסדר. אנו אמנם יודעים לכאורה מהו הסדר, אך מי הוא זה שביסס את עניין ההסדר לא כפשרה אלא כדרך שבנסיבות הקיימות תקפה ומתגבשת ברמת הלכתחילה? היה זה הרב עמיטל.

הוא גם זה שדיבר על הרחבת תחומי הלימודים. מחד – התמסרות להוויית דאביי ורבא, ולעולם העשיר והתוסס שבאותה מציאות. מאידך – צירוף של תכנים רגשיים וקיומיים, של לימוד תנ"ך ומחשבה כחלק אינטגרלי בישיבה. לא היה זה מקובל באותם זמנים. גם בעולם המחשבה עצמו היה לו ריבוי וגיוון: ריה"ל ורמב"ם כאחד, הרב קוק והרב סולוביצ'יק. כל זה מהווה מורשת עשירה כל כך, שמילאה אותנו בתבונה רוחנית, ובתאווה רוחנית.

גם בפועלו מחוץ לכותלי בית המדרש, השפיע הרב עמיטל מתוך רוחב הדעת ורוחב הלב. מעבר להתוויית עניין ההסדר מבחינה ערכית, מה היה מעמדו של הרב עמיטל באותן שנים ראשונות? מי היה זה שבתקופת הזוהר של עולם ישיבות ההסדר, בשנים שלאחר

הרב אהרן ליכטנשטיין

מלחמת יום הכיפורים, שימש כמסביר של הצבא לישיבה מחד, ומסביר של הישיבה לצבא, מאידך? מי היה זה שכיתת רגליו בין מח"טים ומג"דים להשמיע להם את דבר ה', שיבינו מה המשמעות הרוחנית של אותו ציבור שבידם, מהי המשמעות הרוחנית של חייל במדינת ישראל ועל אחת כמה וכמה של קצין?

מי היה זה בעולם העשייה והחינוך, בהקמת הישיבה, שיזם ייסוד מכון להכשרת מורים? הדבר נשמע כל כך מזערי באותה תקופה, אך מוסד זה אחר כך התפתח עד לממדים של למעלה מאלף תלמידים!

מי זה שהיה לו האומץ והתעוזה לחולל כל זאת, תוך שהוא משנה לעתים את דעתו בנוגע לשאלות קרדינאליות? כך למשל יכול היה לשנות את דעתו בתחום המדיני, חרף היותו משוכנע בצורך וביכולת לחיות עם תפיסות שונות בתקופה אחרת. הוא שינה את תפיסותיו לא מתוך חולשה וחוסר עקביות, אלא מתוך התבוננות מעמיקה בהשתנות התנאים. ואם המציאות השתנתה, גם התפיסה צריכה להשתנות, וצריך לקחת את זה בחשבון. ומי כמותו – שבראשית דרכה של הישיבה התייחס כמעט בזלזול ובבוז ללימוד גמרא לנשים בצורה רצינית – הפך לאחד האדירים שתמכו בנושא הזה? לא בקלות, מוריי ורבותיי, תוכלו למצוא מישהו שמשנה את דעתו, ומוכן לסבול על כך את הביקורת הציבורית.

יכולתי להמשיך בעוד שורה של שאלות, אבל מספיק אמרתי כאן כדי שתדעו במי מדובר, ולהבין שהתשובה לשאלות רטוריות אלה היא תשובה מרשימה – את כל זה עשה ויזם אדם אחד, מתוך תודעה היסטורית, לאומית ותורנית. אבל מה שמרשים עוד יותר הוא שאת כל אותם הדברים עשה וייסד הרב עמיטל תוך כדי לימוד אינטנסיבי, כאדם גדול בתורה. לא בכדי התמחה בין היתר בעולם השו"ת, כי שם מצוי המפגש שבין הפן המעשי והמשפטי של תורת ה'. כל זה היה באמתחתו לפני תקליטור בר אילן במהדורה כזו או אחרת...

חזון הישיבה, חזון הרב עמיטל ואישיותו של הרב עמיטל – אחד הם. יהי רצון שנזכה לשמוע שמע: עמוד, עמוד, מורנו ורבנו הרב יהודה ב"ר יקותיאל זאב, חתן התורה של ישיבת הר עציון!

אין לפחד אלא מהקב"ה

הרב יעקב מדן

דבריי לזכרו של מורנו הרב עמיטל יחולקו לשישה פרקים: למדותו בגמרא ובפוסקים, האמונה שהייתה בו, מנהיגותו החינוכית ומשנתו הפוליטית. אסיים בדבר תורה ששמעתי ממנו ובסיפור שסיפר על חותנו זצ"ל, סיפור שהוא בעצם סיפורו שלו עצמו.

למדות

בימים הראשונים שלאחר הגעתנו לישיבה, זמן רב לפני שהגיע הוא עצמו לישיבה, דברו גדולות ונצורות על מורנו הרב ליכטנשטיין שליט"א. אמרו, וגם צדקו, שהוא עתיד להימנות על גדולי הדור. על מורנו הרב עמיטל לא אמרו שהוא גדול הדור, אלא 'רק' שהוא יודע כעשרת אלפים תשובות מספרות השו"ת בעל פה. כשגדלתי, הבנתי שלדעת עשרת אלפים תשובות משמעו לדעת בערך 60 כרכים של ספרות שו"ת על פה. האם הייתה אגדה זו על הרב נכונה? איני יודע. אך עלי אין מספרים אגדה דומה גם היום, ובצדק גמור אין מספרים עלי. זאת, כשאני מבוגר בכחמש עשרה שנים ממה שהיה הוא בעת שספרו זאת עליו...

מורנו הרב עמיטל עסק רבות גם בספרי האחרונים. הוא אהב מאוד את סבו זקנו, בעל תרומת הכרי וקונטרס הספקות, וכן את ספרי רבי עקיבא איגר. עיקר עיסוקו בו היה בתשובותיו של רעק"א, ומעט בספר חידושי על הש"ס 'דרוש וחידוש'. גם בלימוד הגמרא כסדרה אהב את תשובות הפוסקים יותר מאשר את דברי המפרשים. ממנו למדתי על תקופת המשיבים הגדולים (בשני הדורות שאחרי גירוש ספרד) ועל תשובותיהם הארוכות

הרב יעקב מדן (מחזור א') הוא ראש ישיבת הר עציון.
דברים אלו נאמרו בעצרת ה'שלושים' שהתקיימה בישיבת הר עציון.

מארץ מידה ועמוקות מני ים. הוא היה מגיע לסדר ומראה לנו בהנאה עוד תשובה שגילה בסוגיה, ממנהר"י בכר, מרבי אהרן ששון ומאחרים.

לימים למדתי מעט את סוד קסם התשובות שהילך עליו. משמעות לימודו מתשובות הייתה חיבור בין הלכה למעשה. לימוד המתחשב במציאות יחד עם בקיאות רוחבית בכלל הנושאים ולא דווקא בדף מסוים. למדנות המחוברת לשואל, למדנות המחוברת לעם ומתחשבת באנשי היום-יום – ולא רק בתלמידי החכמים. למדנות היוצרת שיח בין התורה לבין אילוצי המציאות. זו הייתה דרך לימודו.

באחת משנותי הראשונות בישיבה 'רכשתי' עבורו את עליית חתן תורה במחיר התחייבות ללמוד שלוש מאות ועשרים דפי גמרא. הרב עמיטל פנה אליי לעיני כול, ואמר: "שלוש מאות עשרים הם בגימטריה ש"ך. אם תלמד את הש"ך על חושן משפט, יעלה לך במקום שלוש מאות ועשרים הדפים שהתחייבת עליהם". לא עשיתי כעצתו, אך מאז אותו משפט נתחבב עליי הש"ך ואני חש עצמי כרוך אחרי דבריו עד היום. הש"ך לימד אותי מהי פסיקה ללא משוא פנים, מה הם עומק ורוחב, מהו ידע מעמיק בתשובות, מהי אמירה למדנית שיש בה אחריות הלכתית מלאה. יותר מכול למדתי ממנו מהי אהבת תורה של אדם שהחיים היו רחוקים מלפנק אותו. זו הייתה גם דרכו בתורה של מורנו הרב עמיטל, שפעמים רבות הזכיר את הש"ך ואף הלך בעקבותיו.

זיכני ה' שאנשים אוהבים את שיעורי בענייני מקרא ומדרש אגדה. יכולתי בוודאי להקדיש לכך את עיקר זמני, ואף להתפרנס מכך בכבוד. אך אני מקדיש את עיקר זמני ללימוד גמרא בעיון. אני עושה זאת משום שאני מאמין לחלוטין לדבריו של מורי ורבי, הרב עמיטל, שללא למדנות בגמרא ובפוסקים כחוט השדרה של המסורת, אין תקומה לתורה. ידיו היו רב לו בלימודי אמונה, חסידות ואגדה, אך הוא עסק בהם רק מסביב לחוט השדרה – עמל הגמרא והפוסקים. לישיבה הוא הכניס רוחב אופקים בתחומים רבים ומגוונים, אך התעקש שבית המדרש יהיה מקום רק לעמל הגמרא והפוסקים. הוא דרש, ובראש ובראשונה כמובן מעצמו, שכראש ישיבה הוא ייתן שיעור בלמדנות הגמרא ולא בדברים אחרים. הוא דרש שלראש הישיבה יהיה גם שיעור עיון קבוע מלבד השיעור הכללי. דבר זה קיים במעט מאוד מקומות, בישיבות ספורות בלבד. היום, בתפקידי כראש ישיבה, אני יודע כמה קשה משימה זו. אך מורנו הרב עמיטל דרש זאת, עמד במשימה עד תום וכך חייב גם אותנו, הבאים אחריו.

אמונה

שניים מהסיבובים החדים בדרך ההיסטוריה הארוכה של העם היהודי היו בדורו של רבנו: השמדת יהדות אירופה והקמת מדינת ישראל. במשעול ההיסטורי החשוך והערפילי, בסיבובים החדים, כמעט לא היה מי שיראה את הדרך, מי שינווט. מורנו הרב עמיטל עשה זאת.

השמדת יהדות אירופה על מוראותיה עוררה בקרב יהודים תגובות דתיות ואמוניות שונות. היו מי שהתפקרו, נטשו את הקב"ה וחדלו להאמין בו. לעומתם, היו מי שלא גילו את הרגישות למשבר באמונה, ובאופן טבעי נתקו את האמונה מן המציאות ומן ההיסטוריה ונתרו עם האמונה בלבד. גישה זו גרסה שהאמונה נמצאת בשמים בעוד שההיסטוריה מתרחשת כאן, ועל תודעתנו להתנתק מ'כאן' ולעבור ל'שם'. רבנו חווה את הרע במלוא עוצמתו, והוא לא נתן לטהר בקלות ובשטחיות את שמו של הקב"ה ממה שקרה. הוא לא עשה לו הנחות, וסירב לנתק את אחריותו של הקב"ה למציאות. הוא עיבד את הנוסחה שלפיה האמונה בקב"ה ממשיכה להתקיים, ומקיימת את התחושה שהקב"ה נוכח בינותינו, וכי אמונה זו קיימת גם כשנותרים בקושיות גדולות על הצדק והיושר המאפיינים את נוכחותו יתברך.

הקושיות לא החלישו במאומה את אמונתו בנוכחות ה', אך מבחינה ציבורית היה בהן, לטעמו, בסיס לחילול שם שמיים. מכאן צמחה רגישותו לחילול שם ה' ולצורך לקדש את שמו בעיני הבריות. את מה שקרה באירופה בשנות המלחמה הוא ראה בראש ובראשונה כחילול השם, ואת תקומת המדינה כקידוש השם שבא לכפר על חילולו. זו הייתה הסיבה המרכזית לכך ששאלת חילול השם וקידוש השם הייתה טבועה בו בצורה כה חזקה. הוא לא הסכים להתפשר כמלוא הנימה על כבוד השכינה, ועמד על המשמר מפני חילול השם כארי נוהם, כנחש נושך.

ומכאן לקידוש השם שבתקומת המדינה. רוב עולם התורה המשיך במהלכו, כמכונית שדרך חלונה נשקף נוף יפה, אך היא ממשיכה בדרכה. רבנו חש, במונחים של שיר השירים, את דפיקת הדוד – והוא לבש במהירות את הכותונת וגם לא חשש לטנף את הרגלים. הוא עשה זאת רק מכח התורה וההלכה, מכח בית המדרש. שם צמח אצלו חיבור, שכלל לא היה מובן מאליו באותו דור, היה זה חיבור בין תורה לבין צבא, בין תורה לבין נימוס ודרך ארץ עם כל ברייה, בין תורה לבין מדע, תרבות ומוסר אנושי, חיבור בין תורה לבין התחושה הטבעית של החיים, בין תורה לקהילה, לסתם אנשים, גם אם אינם שומרי מצוות במובן המקובל. כשהקים את הישיבה אמר: "הישיבות נתקו את עצמן מכלל ישראל – ואיני מוכן להשלים עם זה".

הרב עמיטל קרא כך גם את מלחמת ששת הימים, בעת שחיבור בין מלחמה על הארץ ובין לימוד תורה לא היה מובן מאליו. כשהקים את הישיבה רצה להקימה דווקא על קברם של הקדושים שלחמו על האדמה הזו, שפיתחו אותה, שהגנו ממנה על ירושלים. הוא ראה את הקשר בין תורה לבין אהבת הארץ ומלחמה על הארץ, והיה מוכן לשלם על כך מחיר כבד. הוא ראה את החיבור בין הישיבה לבין ההתיישבות וטיפח את הקשר בין הישיבה לבין כפר עציון, קשר שתבע מחיר. הוא לא היה מוכן לוותר על הופעתה של יד ה' בשחרור ירושלים כאן, בגוש עציון.

כך גם במלחמת יום הכיפורים. בזמן שכולם ביכו את הטראומה והחללים הרבים, הוא נתן שיחות וכתב דברים שקובצו לימים לספר 'המעלות ממעמקים'. לא אכביר מילים על הספר המוכר. יש צורך לקוראו כדי לראות איך מחברים אירוע כה טראומתי עם ההבנה והאמונה שיד ה' עשתה זאת.

חינוך

למורנו הרב עמיטל היו הערות נחוצות בענייני חינוך. מורגל היה בפיו, ש"אין פטנטים ביהדות", שצריך לעבוד כל הזמן, שאין ערבות להצלחה, ואין נוסחאות מלבד עבודה קשה ומתמדת. למרות העבודה הקשה חינוך מורנו הרב גם לדעת ליפול – ולקום!
הוא אהב להזכיר את דברי הרבי מקוצק על מאמר חז"ל "את ה' א-להיך תירא" – לרבות תלמידי חכמים" (פסחים כב ע"ב, ועוד), שגם תלמידי חכמים צריכים לירוא מן הקב"ה, ותורתם אינה פוטרת אותם מכך. לתלמיד חכם אין חסינות מפני חטא ומפני יצר הרע, ואל לו לבטוח בתורתו ולהיות שאנן. על כל אדם לחוש לנפילות, ולדעת לעלות מהן. אזכיר נקודה נוספת, שמורנו החשיבה מאוד: זהירות בכבודם של עובדים בישיבה, יהודים כערבים. מורנו סלד מ'אליטה תורנית'. היום ברור לכולנו בישיבה שכבוד והתייחסות ראוייה לעובד הם לחם חוקנו ובל יעבור. הוא הנחיל זאת.
הוא היה מוכן לקבל אנשים שדעתם שונה מדעתו, ואפילו היה מוכן לתת להם להשמיע את דבריהם בפומבי ובקול. היום, לפחות במסגרת המצומצמת שלנו, זה נראה פשוט יחסית. כשהוא החל בכך, בעולם התורה זה לא היה דבר מובן מאליו. כלל וכלל לא! זו הייתה יצירה אישית שלו.

פוליטיקה

מילה אחת על משנתו הפוליטית. המדברים על משנתו של רבנו מתחלקים לרוב לשתי קבוצות. היו שאחזו בדרכו במהדורה קמא: לאחר שחזר בו בשני שלבים, משני דברים עקרוניים, הם נוהגים לספר רק על מהדורה קמא שלו ובוחרים להתעלם משום כבודו מן הדברים שהם מתנגדים להם. היו, לעומת זאת, שאחזו בדרכו במהדורה בתרא ומספרים על כך בשבח, בין השאר משום ששבחו הוא גם הצדקה לדרכם. אני נמנה על אלו שמהדורה קמא של אישיותו הוטמעה לחלוטין באישיותם, והתנגדתי בגלוי ובמפורש לדרכו החדשה.
מורנו הרב עמיטל שינה לא מעט את דרכו במה שקשור להתייחסותו להתיישבות ולארץ ישראל. עם תום ה'שבעה', ספד לו כאן רב חשוב מידידיו הקרובים ואמר על כך, שתפקידה של האידיאולוגיה היא להתגמש בעקבות התגמשותה של המציאות, והסביר

הרב יעקב מדן

שזה הקו שהנחה את רבנו. אינני מקבל זאת! אני סבור שתפקידה של אידיאולוגיה היא ליישר את המציאות על פיה ולא להתגמש בעקבותיה. גם אצל מורנו הרב עמיטל מה שראיתי לא היה כפיפת האידיאולוגיה אלא נקודה שונה.

להבנתי, מורנו הרב עמיטל לא שינה את דעתו בעניין ארץ ישראל ובעניין ההתיישבות. אמנם, בשלב המכונה אצלנו 'היום השני להקמת גוש אמונים' (ביום הראשון הוא נמנה על מקימיו), הוא הבחין שאנו, הציבור הדתי לאומי, משדרים לדעתו, שדרך ההתיישבות ומסירות הנפש כלפי ארץ ישראל היא הדרך היחידה למגע עם התורה, עם הקדוש ברוך הוא. כביכול, כל מי שאינו מאמין בכך אין לו חלק ונחלה בא־לוהי ישראל. להבנתי, גם אם הדבר לא נאמר במפורש, זה מה שגוש אמונים שידר להמונים – גם אם לא רצה בכך.

את זה הוא לא היה מוכן לקבל בשום פנים! היו לו ידידים בשמאל ובמרכז, והוא לא ראה בהם אנשים שאין להם חלק בא־לוהי ישראל. ברגע שהייתה, לדעתו, תנועה בימין ששידרה מסר שעל פיו מי שלא הולך בדרך הזו של ההתיישבות וארץ ישראל אין לו חלק בתורה ובא־לוהי ישראל, הוא נטש את הימין. כשם שסלד מ'אליטה תורנית', ולא היה מוכן לקבל את הישיבות שניתקו את עצמן מכלל ישראל, כשם שלא היה מוכן לקחת חלק במה שביטאו החליפות והעניבות, כך לא יכול היה לקבל אליטה בנושא ארץ ישראל. ניתן להתווכח על הבנתו את המציאות, ואת מה ששידרה הציונות הדתית בנקודה זו, אך לא ניתן שלא לכבדה.

אדבר על תמורה נוספת שהתרחשה אצלו, שינוי שאין דנים עליו ברבים. רבים וטובים דשו רבות במעבר שלו מן הימין אל המרכז. כמעט שאין מדברים על רגע החלטתו על סיום הקשר שלו עם מפלגת העבודה, שהייתה אז בשלטון. הוא החליט לסיים את הקשר שלו עם מפלגת העבודה ברגע שבו הוא חש שממשלת ישראל מוכנה לוותר על הקשר של העם היהודי אל הר בית קודשנו. לכך לא היה מוכן, וחש שהוא חייב לעזוב אותם. אני יודע עד כמה היה מקום בית קודשנו יקר לו. אני יודע על הגיבוי הגלוי, ובעיקר על הגיבוי הנסתר, שרבונו נתן לנו לפעול בחיזוק הזיקה המעשית להר בית קודשנו. על כך לא היה מוכן לוותר.

דמות דיוקנו של אביו

נוסף לדברים אלו שנאמרו על ידי באזכרה במלאת שלושים לפטירת הרב עמיטל, אכתוב על דבר תורה אחד מני רבים, שנאמר בסעודה שלישית בשבת פרשת ויגש, באחת השנים הראשונות בישיבה.

בעת שהאחים שבים אל יעקב, אחרי התוודעותו של יוסף אליהם, נאמר:

וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו ותחי רוח יעקב אביהם (בראשית מ"ה, כד).

ובמדרש וברש"י שם:

סימן מסר להם במה היה עוסק כשפרש ממנו – בפרשת עגלה ערופה.

בפרשת עגלה ערופה אמרו חז"ל:

"ואמרו, ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו": וכי על לבנו עלתה שבית דין שופכין דמים? אלא, לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה (סוטה מו ע"ב).

וביאר מורנו הרב עמיטל ז"ל, שאפשר שהאורח (הנרצח) הגיע לעיר ואנשי העיר לא קיבלוהו בסבר פנים יפות ולא ליוו אותו מעט בדרכו, כדי להזהות מעט עם קשייו כהולך בדרכים. בעת שהגיע ההולך בדרכו בשדה, לשעת המבחן של המאבק על חייו מול הרוצח, אפשר שאיבד משהו מרצונו ונחישותו לחיות, משום שלא חש שחייו חשובים למאן דהו. כך התגבר עליו הרוצח. אפשר שחיי הנרצח היו ניצלים, אילו ידע שמישהו דואג לו ומזדהה עם קשייו. אם לא ליווהו בדרכו, אין זקני העיר יכולים לרחוץ בניקיון ידיהם ולומר: "ידינו לא שפכה את הדם הזה".

יעקב ליווה את יוסף בדרכו הקשה לשכם. אמר יוסף לאביו הזקן: אבא, חזור הביתה! אוכל להמשיך בדרכי לבד. אמר לו אביו: בני, אל תזלזל במצוות לוויה. שעתידיים בניי ובניך לקבל את התורה ובה מצוות עגלה ערופה, וממנה נלמדת מצוות לוויה (לאדם חי!). יעקב המשיך אפוא, ללוות את בנו כברת דרך.

בעת שפגש יוסף את אחיו מסר להם את סימן 'העגלות', המרמז לפרשת עגלה ערופה ומצוות הלוויה. וכך שלח לאביו: יכולתי לעמוד בתלאותיי בעבודת מצרים ובניסיונותיי שם, משום שחפפה עליי דאגתך לי ואהבתך אותי, אותה אהבה שעליה דיברנו כשלווית אותי בדרכי האחרונה בארץ. אהבה הכרוכה בפרשת עגלה ערופה.

אני מתקשה לתאר עד כמה ליוותה אותי שיחה זו בדרכי הקשות בצבא, במלחמה ובמקומות אחרים, ועד כמה השפיעה גם על יחסי לאחריים.

לא מצאתי מקור להסברו של הרב לפסוק הנזכר, ואין לי ראייה לדברי להלן. אך לבי אומר לי, שהרב ראה במדרש זה את דמותו שלו עצמו. משיחות שונות של רבנו יכולנו

הרב יעקב מדן

לראות, שרבנו העריך מאוד את אביו, רבי יקותיאל זאב קליין הי"ד, והוא היה דמות מרכזית בחייו. כיוסף – ניתק גם רבנו קרוב לגיל שבע עשרה מבית אביו ונמכר לעבד במחנה עבודה במזרח אירופה. הוא לא נאלץ לעמוד מול פיתויה של אשת פוטיפר, אך עמד בניסיונות רבים בעיקר בתחום האמונה והתקווה. אפשר שרבנו ראה בחום שקיבל מאביו את מקור כוחו לעמוד בתלאותיו, ובעת ניסיונותיו נגלתה עליו דמותו של אביו וחיזקה אותו. וכך פירש רבנו את המדרש הנזכר על מקור כוחו של יוסף לעמוד בתלאותיו בעת שנגלתה עליו דמות דיוקנו של אביו.

סיפור על חותנו

אחתום בסיפור שנהג לספר לפני שנים רבות.

מורנו הרב עמיטל נהג לספר על מורו חותנו, הגאון רבי רפאל צבי יהודה מלצר, בנו של רבי איסר זלמן מלצר, בעל אבן האזל. הרב מלצר זצ"ל היה תלמיד ישיבת נוברהרדוק, ישיבה בעלת דרך מוסר ייחודית וקיצונית. פעם אחת עבר הרב טיפול שיניים כואב מאוד והרופא ביקש להרדים את המקום באמצעות זריקה עד שלא יחל בטיפול. הרב מלצר סירב לקבל את זריקת ההרדמה, ועמד על כך. הוא נימק זאת בכך שהסבל בכאב הוא הפחד ממנו, מפני המשכו והתגברותו. לטענתו, אין לפחד אלא מן הקדוש ברוך הוא. הוא עבר את הטיפול בשקט ובלא לזוז ללא הרדמה.

תחושתי היא שלא לחינם סיפר מורנו הרב עמיטל את הסיפור הזה. סיפור זה הוא במידה רבה גם סיפור חייו שלו. הוא שידר לנו כל הזמן את המסר שאין לפחד בעולם משום אדם, ולירוא מהקדוש ברוך הוא בלבד. דבר זה קבלתי ממנו, ואני משתדל לקחתו עמי בכל אשר אפנה.